

Петрук І.С. Процес розвитку методичної компетентності вихователів ДНЗ у закладах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів // Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання. – Випуск 5. – 2014. – С. 217-224.

УДК 371.5

Петрук І. С.,

*методист з дошкільного виховання
Житомирського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти*

**ПРОЦЕС РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ У ЗАКЛАДАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ**

Розглядається процес розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів у інститутах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Під розвитком методичної компетентності вихователів у післядипломній освіті розуміється процес розвитку особистості вихователя в методичному плані на основі його досвіду та вдосконалення.

Ключові слова: вихователь, методична компетентність, дошкільні навчальні заклади, підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Рассматривается процесс развития методической компетентности воспитателей дошкольных учебных заведений в институтах повышения квалификации педагогических кадров. Под развитием методической компетентности воспитателей в последипломном образовании понимается процесс развития личности воспитателя в методическом плане на основе его опыта и совершенствования.

Ключевые слова: воспитатель, методическая компетентность, дошкольные учебные заведения, повышение квалификации педагогических кадров, повышение квалификации педагогических кадров.

The development of methodical competence of teachers dewly educational institutions in institutes of improvement of professional skill of pedagogical personnel is considered. Under the development of methodical competence of educators in graduate education refers to the process of development of the personality of the educator in terms of the methods on the basis of his experience and improvement.

Keywords: teacher, teaching competence, dodkin educational institutions, improvement of professional skills of the teaching staff.

Центральним положенням, визначеним у Національній доктрині розвитку освіти України, є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного навчатися впродовж життя. Становлення національної системи освіти об'єктивно пов'язане з критичним аналізом, модернізацією та розбудовою як середньої, вищої, так і післядипломної освіти педагогів, тобто освіти дорослих, фахівців, які мають вищу освіту, певний професійний та життєвий досвід [2, с. 34].

Післядипломна освіта в сучасному суспільстві розглядається як цілеспрямована, спеціально організована й керована система перманентного формування соціального досвіду суб'єкта, як об'єктивна умова для розвитку суспільства відповідно до соціальних потреб [1, с. 6].

Формування педагога ХХІ століття, здатного здійснювати професійну діяльність, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх потреб, забезпечення професійно-особистісного розвитку на засадах особистісної педагогіки є метою післядипломної педагогічної освіти.

Проблема післядипломної освіти знайшла своє відображення в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст., Концепції післядипломної освіти України, проекті Положення про післядипломну освіту [2, с. 148]. У цих документах визначаються основні складові післядипломної освіти: перепідготовка (отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду), спеціалізація (набуття особистістю здатності виконувати основні завдання та обов'язки в межах спеціальності), розширення профілю (підвищення кваліфікації – набуття особистістю здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності), стажування (набуття особистістю досвіду виконання завдань і обов'язків з певної спеціальності).

Теорія й практика післядипломної освіти розглядається М. Дробноходом, В. Краєвським, С. Крисюком, Л. Ніколаєнко, Н. Протасовою, В. Семиченко та іншими. Науковим основам професійно-педагогічної освіти й формування особистості сучасного педагога присвячені роботи О. Абдуліної, І. Зязюна, Н. Ничкало, В. Олійника, О. Пехоти, О. Савченко та інших. Окремі питання підвищення професійної компетентності педагога розглядаються в дисертаційних дослідженнях В. Дивак, Л. Зазуліної, О. Козлової, В. Мельник, Л. Паращук, М. Чобітько та інших.

Визначальними чинниками політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності кожної особистості й суспільства є “освіта впродовж життя”, яка сприяє постійному розвитку професійної компетентності фахівця, що відображається в забезпеченні доступності до необхідних освітніх відомостей, озброєнні людей не лише готовими знаннями, а й раціональними підходами здобуття, осмислення та використання цих знань у нових обставинах, а також генерації раціональних перспективних ідей та їх реалізації в професійній діяльності [8, с. 91].

Знання, вміння та навички, котрі молодь набуває й виробляє,

навчаючись, беззаперечно, є важливими. Поряд із цим сьогодні актуальності набуває поняття компетентності, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох міжнародних експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність особистості до життя, її подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, освіта до пріоритетів сьогодення відносить уміння оперувати такими технологіями та знаннями, що задовольняють потреби інформаційного суспільства, підготують молодь до нових ролей у цьому суспільстві [7, с. 22].

Саме тому важливим нині є не тільки вміння оперувати власними знаннями, а й бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя.

Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувати в дорослого вміння вчитися.

Протягом останнього десятиліття розвинені країни Європи та світу, серед яких Австрія, Велика Британія, Канада, Нова Зеландія, Німеччина, Франція, деякі країни Східної Європи: Угорщина, Румунія, Молдова, Литва, Латвія та ін., – розпочали ґрунтовну дискусію, яка й досі триває на міжнародному рівні, щодо того, як дати людині належні знання, вміння та компетентності для забезпечення її гармонійної взаємодії з технологічним суспільством, що швидко розвивається [9, с. 3].

Як показує аналіз досвіду освітніх систем багатьох таких країн, одним зі шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження [10, с. 89].

Сьогодні соціуму необхідні вихователі, готові змінюватись і пристосовуватися до нових потреб життя, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатись упродовж життя. А це значно залежить не від отриманих знань, умінь і навичок, а від деяких додаткових якостей, для позначення яких і використовуються поняття компетенція і компетентність, що найповніше відповідають сучасному розумінню мети освіти [5, с. 8].

Можливості активізації навчання в післядипломній педагогічній освіті (ППО) полягають не лише у вивченні новітніх методів навчання, а в їхньому застосуванні у відповідній діяльності педагога.

Організація підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах післядипломної освіти дозволяє: урахувати специфіку роботи вихователя під час розробки та проведення стаціонарного і заочного курсу для педагогічних працівників; широко використовувати різноманітні форми стаціонарного навчання, які враховують специфіку професійної діяльності вихователів системи дошкільної освіти; спонукати вихователів до активної самостійної роботи з метою оволодіння новими знаннями, методиками навчання; моделювати й розв'язувати педагогічні ситуації, що

сприяють удосконаленню емоційної та вольової сфер особистості вихователя, його педагогічної техніки, педагогічних умінь та особистісних якостей; виконати психолого-педагогічне обґрунтування методів і форм стаціонарного та заочного навчання. З іншого боку, стаціонарне навчання включає аспект “педагогізації”, що враховує професіограму вихователя дошкільного навчального закладу.

Тому доцільним є впровадження дистанційного, стаціонарного і заочного навчання в процесі підвищення кваліфікації вихователів системи дошкільної освіти в післядипломній педагогічній освіті.

Сучасна система дошкільної освіти спрямована на вирішення складних завдань перепідготовки кваліфікованих педагогів відповідно до потреб освіти держави та відповідної системи дошкільної освіти з урахуванням нахилів, уподобань, вибраного рівня кваліфікації, світогляду. Це спонукає педагогічну спільноту до пошуку нових підходів до організації навчально-виховного процесу, удосконалення змісту та структури, форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогічних кадрів, упровадження сучасних педагогічних технологій навчання.

У забезпеченні якісних результатів професійної перепідготовки кваліфікованих вихователів особлива роль належить куратору курсів, його професійно-педагогічній компетентності, зокрема методичній компетентності, яка поєднує професійні уміння педагога високої кваліфікації, методичні знання з відповідної методики і майстерність педагогічної діяльності. Від методиста-куратора курсів сьогодні чекають готовності до розроблення авторських навчальних та методичних матеріалів, які б включали інформацію про сучасний стан розвитку дошкільної освіти, використання в своїй діяльності високоефективних педагогічних засобів і прийомів, інноваційних технологій, організації дослідної роботи, організації й аналізу її результатів, конструктивних дій у різноманітних педагогічних ситуаціях, досконалої комунікативної поведінки [7, с. 112].

Зважаючи на це, актуалізується потреба у виявленні та практичній реалізації механізмів, форм і методів, засобів розвитку методичної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів, яка закладає основу формування професійної компетентності, поступово вибудовуючи індивідуальний педагогічний стиль педагога.

Питання підвищення кваліфікації фахівців у закладах післядипломної освіти визначено науковцями як одне з важливих, оскільки дає змогу розвивати фахівця, здатного до сприйняття і творення змін, який усвідомлює позитивну суспільну динаміку і сприяє їй. У дослідженнях А. Богуш, Н. Денисенко, Н. Гавриш, Е. Карпової, О. Кононко, Н. Кудикіної, Н. Лисенко, Н. Ничкало, Т. Поніманської, Л. Хоружої відображено формування окремих складових професійної компетентності педагога. У сучасній теорії й практиці вищої педагогічної освіти накопичено значний досвід, який охоплює багато аспектів професійно-педагогічної перепідготовки педагогів. Зокрема, упровадженню компетентнісного підходу до змісту професійної діяльності присвячені наукові праці В. Болотова, В. Бондаря, І. Зимньої, Я. Кодлюк,

О. Овчарук, О. Олейнікової, О. Садівник, Л. Сень, А. Хуторського та інших [5, с.77].

У сучасній освіті результат фахової перепідготовки розглядається у категоріях «компетенція» та «компетентність». Під «компетенцією» розуміють наперед задану вимогу до освітньої підготовки (стандарт), опис повноважень, окреслення сфери діяльності, потенційну можливість особистості (Є.Зеєр, І. Зимня, А. Дорофєєв, Н. Копилова, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Печенюк, Н. Тализіна, Н. Хихловський, В. Шадріков, Р. Шакуров, К. Шапошніков, В. Шепель та інші). У психолого-педагогічній літературі «компетентність» визначається як підготовленість і реалізована здатність суб'єкта праці до виконання завдань і обов'язків повсякденної діяльності. У її структурі традиційно виокремлюють знання, вміння, цінності, ставлення та досвід поведінки [6, с. 65-66].

Професійна компетентність – вид компетентності, що характеризує особистість у контексті виконання нею професійних обов'язків.

Дослідження І. Беха, А. Богуш, В. Бондаря, І. Зязюна, Е. Карпової, В. Кузя, Т. Танько та ряду інших авторів підтверджують думку про те, що поняття професійної педагогічної компетентності є складнішим, ніж загальне поняття «професійна компетентність». Так І. Зязюн підкреслює, що крім знань і умінь, педагогові необхідні певні особистісні якості, адже він сам є засобом впливу на вихованця. Крім того, формування підростаючої особистості значно залежить від спрямованості педагога, його поведінки, яка безпосередньо впливає на дитину [6, с. 49]. Отже, специфіка структури професійної компетентності вихователя полягає в урахуванні професійно значущих якостей особистості.

Професійна компетентність вихователя дошкільного навчального закладу характеризує його здатність виконувати професійні задачі діяльності на основі фахових знань і умінь, що інтегруються з розвитком особистісних професійно значущих якостей, серед яких провідними є любов до дітей, що поєднується з вимогливістю, емпатія та комунікативність.

Професійні компетенції вихователя дошкільного навчального закладу визначені Галузевим стандартом вищої освіти. До таких компетенцій належать: оздоровчо-профілактична, діагностико-прогностична, плануюча, навчально-розвивальна, виховна, комунікативна, просвітницька, організаційно - педагогічна, контролююча і самовдосконалення.

Компетентність є результативно-діяльнісною характеристикою освіти, але вона не зосереджує увагу на ролі методичної компетентності у професійній перепідготовці вихователів. Крім того, у зв'язку зі змінами характеру запитів на освітні послуги та ростом дошкільних навчальних закладів ми вважаємо, що компетентнісний підхід до організації професійної підготовки вихователів потребує перегляду її результатів через призму методичної компетентності.

Різновидом професійної компетентності педагога Н. Кузьміна вважає методичну компетентність.

Особливу значущість методична компетентність набуває для вихователя дошкільного навчального закладу (ДНЗ), де реалізуються програми розвитку,

виховання і навчання дітей дошкільного віку.

У зміст навчально-методичної роботи входить повсякденна педагогічна діяльність, що узагальнюється на засіданнях педагогічних рад, методичних семінарів. Вона забезпечує проведення на високому методичному рівні всіх видів навчальних занять: семінарів, тренінгів, консультацій, відкритих контрольних занять та ін.

Методична компетентність вихователя формується емпіричним шляхом або в процесі цілеспрямованої підготовки і перепідготовки у вищому навчальному закладі, де особистість оволодіває фаховими компетенціями.

Основними етапами розвитку методичної компетентності вихователя в умовах перепідготовки є: адаптаційно-орієнтувальний, під час якого відбувається усвідомлення й осмислення вибору професії, корекція ціннісних пріоритетів, оволодіння методами та спеціальними вміннями учіння; змістово-рефлексійний, у процесі якого здійснюється розвиток знань і професійних умінь, їх осмислення, розкриття індивідуальних особливостей і розвиток на їхній основі професійно значущих якостей особистості; практико-перетворювальний, під час якого відбувається інтеграція у педагогічне середовище та творча самореалізація.

Рівні компетентності характеризуються ступенем позитивного впливу особистості на навколишню дійсність. Чим вищий рівень професійної компетентності педагога, тим глибший (суттєвий) як безпосередній, так і опосередкований вплив здійснює він на довкілля (через своїх вихованців, їхніх батьків, інших людей). Це пов'язане як зі збільшенням обсягу знань, досвіду, функцій професійної діяльності, так і з розширенням повноважень особистості [6, с. 87].

Теоретичними засадами розвитку методичної компетентності фахівців у процесі їхньої перепідготовки у закладах післядипломної педагогічної освіти виступають положення компетентнісного підходу, відображені в роботах І.Зимньої, І.Зязюна, В.Кременя, Н.Кузьміної, О.Савченко.

У системі освіти першочергові зміни стосуються, насамперед, дошкільної ланки – обов'язкової освіти громадян. Провідна роль в організації життєдіяльності дошкільника покладається на вихователя і вимагає від нього професійної та особистісної компетентності. У зв'язку з цим виникає потреба в оптимізації структури методичної роботи з кадрами, яка враховує умови особистісного розвитку і безперервно розвиває професійну компетентність педагогів. На характер організації методичної роботи як локальної освітньої системи впливають нові фактори, означені педагогічною роботою. А саме: якість взаємовідносин між суб'єктами освітньої діяльності, впровадження варіативних освітніх маршрутів, інтеграція та взаємодія кількох освітніх систем, регіональні процеси, спрямовані на збереження культурних цінностей та норм [4, с. 56].

З огляду на сучасність, одне з провідних завдань адміністративного апарату дошкільного навчального закладу щодо проблеми підвищення якості підготовки фахівців дошкільної освіти – створити умови, які забезпечують особливий підхід до вирішення освітніх завдань, враховують вищезначені

фактори, стимулюють розвиток майстерності педагога, сприяють підвищенню його методичної компетентності [4, с. 58].

Серед напрямків розвитку методичної компетентності сучасного вихователя можливо виокремити такі: активізація особистісно-професійного розвитку; мотивація та стимулювання ініціативи; розвиток інноваційних ресурсів закладу; створення умов для якісного удосконалення корпоративної культури; збагачення освітнього простору актуальною інформацією.

З нашого погляду, саме за вказаними напрямками має здійснюватися розвиток професійного, методичного й особистісного потенціалу педагога.

Важливість визначення особистісного компонента професіоналізму підкреслює К. Абульханова-Славська [3, с. 34]. Вона доводить, що педагогічна професія – «професія особистісна». Тому однією із умов її реалізації є поєднання особистісного і професійного розвитку в єдиний результативний процес. Важливим у цьому аспекті є розуміння активності суб'єкта як головної умови саморозвитку і самореформування особистості педагога. Засновуючись на концептуальних положеннях провідних дослідників, ми розглядаємо організацію методичної роботи як процес здійснення особистісно-професійного розвитку вихователів на засадах активності його учасників.

Завдання особистісного розвитку полягають у тому, що суб'єктам освіти слід усвідомлювати пізнавальні мотиви, перетворювати навчання у внутрішню потребу, а творче переосмислення дійсності стає провідним. Саме компетентнісний підхід дозволяє поєднати завдання особистісного та професійного розвитку для вирішення їх засобами методичної роботи.

У сучасній науково-педагогічній літературі дефініцію "особистісно-професійний розвиток» представлено як процес розвитку особистості, спрямований на високий рівень професіоналізму та професійних досягнень, що здійснюється за допомогою навчання та саморозвитку, професійної діяльності й професійної взаємодії. Підґрунтям дослідження сутності та структури особистісно-професійного розвитку педагогів, у тому числі й вихователів дошкільних навчальних закладів, стали ідеї компетентнісного підходу особистості (К. Абульханова-Славська, О. Бодальов, В. Вакуленко, Н. Гузій, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Рибалко та інші).

Структурним компонентом методичної компетентності є професійні навички та вміння. З метою диференціювання методичної навички від відповідного вміння важливо визначити їх спільні та відмінні риси. Зокрема, спільним є те, що вони є способами професійно-методичної діяльності й здійснюються на основі набутих методичних знань. Основними відмінними рисами є характер цих дій (автоматизований або творчий) і умови діяльності, в яких вони застосовуються (стереотипна, евристична). Отже, перетворення методичних знань у навички та уміння має відбуватися за певними етапами. Визначимо їх:

- первинний рівень сформованості методичних умінь, коли виконуються типові дії за зразком або за аналогією;

- типові професійно-методичні дії у певних визначених умовах набувають самостійного й автоматизованого характеру, що засвідчує рівень сформованості методичних навичок;

- вторинний рівень сформованості методичних умінь виявляється, якщо у нових умовах самостійно, творчо добирається необхідна система способів професійно-методичних дій, яка реалізує як стереотипне, так і евристичне розв'язання методичних завдань.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, досліджень у галузі освітньої теорії й практики можна зробити висновок про те, що єдиного погляду на визначення поняття й структури методичної компетентності фахівця не існує.

Отже, методичну компетентність вихователя ми розглядаємо як складову професійної компетентності, що забезпечує здатність розпізнавати і вирішувати методичні проблеми, які виникають у ході педагогічної діяльності вихователя; її структура визначена методичною культурою, методичним мисленням, методичною творчістю й мобільністю. Під розвитком методичної компетентності вихователів у післядипломній освіті розуміється процес розвитку особистості вихователя в методичному плані на основі його досвіду та вдосконалення.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 25.12.2002: Зі змінами внесеними згідно із законом № 380-IV (380-15).

2. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17 квітня 2002 року N 347/2002.

3. Абульханова-Славська К.А. Діяльність та психологія особистості / К.А. Абульханова-Славська. – М.: Наука, 1980. – 333 с.

4. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи: навч.-метод. посібник для викл., аспір., студ. магістратури / Л. В. Артемова. – К.: Кондор, 2008. – 272 с.

5. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія / Г. В. Беленька. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 320 с.

6. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів / С. Бондар // Біологія і хімія в школі. – 2003. – № 2. – С. 8-9.

7. Професійне становлення методистів у закладах післядипломної освіти педагогічних працівників [Текст]: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Дивак Валерій Володимирович. – К., 1999. – 189 с.

8. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність: підручник для студентів вузів / за ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.

9. Енциклопедія освіти / Академія педагогічних наук України, гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

10. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.

